

Снежана Кутрички

СМЕДЕРЕВСКО БЛАГО

СНЕЖАНА КУТРИЧКИ рођена је 1963. године у Новом Саду, где је и дипломирала 1987. године на Филозофском факултету, на Катедри за југословенску и светску књижевност.

Од 1987. године живи и ради у Београду.

Аутор је драмског текста за децу *Облаков сан*, изведеног 1989. године у оквиру курса и радионице за децу – “Театар сенки” у Међународном културном центру Грожњан – Истра; радио драме *Стиванислав Винавер – громобран свемира.*, емитоване 1995. године, у оквиру серије “Звездани часови”, Драмског студија Радио Београда; драмског текста *Трећа соба или свети сенки Анастјаса Јовановића* 1999. године и драме *Ковчеж* 2000. године.

Члан је Удружења драмских писаца Србије од 1997. године.

Снежана КУТРИЧКИ

СМЕДЕРЕВСКО БЛАГО

ЛИЦА:

ЈЕФРЕМ,
негдашњи слуга, чувар тврђаве, (1954) 66 година

ТОМА,
архитекта, (1954) 56 година

ИРИНА КАНТАКУЗИНА БРАНКОВИЋ,
византијска принцеза и жена деспота Ђурђа Бранковића, српска
деспотица, у народу позната као Проклета Јерина, столувала у
Смедереву, у најбољим годинама

ПОЛИЦИЈСКИ ИСЛЕДНИК,
некада скојевац, касније функционер, (1954) 31 годину

МИЛЕНА,
кћи Томина, 18 година

ГЛУМИЦА,
23 године

ПЕТАР,
режисер, (1954) 37 година

Место дешавања: Смедерево; време дешавања: 1941, 1954; 1975.

Прва сцена

Смедерево, 5. јун 1941. Лейњи дан, џлаво небо, без иједноџ облачка, камен боје меда, јарко зелена џрава, све бљеиџаво, окујано свејлоиџу. Уз камени зидиџ, уз џврђаву, сјоји Милена, џлуми завршну сцену, џеа-џрално се клања џублици.

МИЛЕНА: *(Мало чииа, мало декламује наизусџ, без разумевања, извеиџачено)*

Ти што у овом дану преносиш све своје милости на мене вративши ме из света сна и илузије у једину извесну свету стварност помози ми да смогнем снаге да је одживим онако како доликује мени и моме несрећном роду...

(Заузима друџачији џоложај)

И моје срце не презри мати наша, Богородице, овај пут, кад завет предака буде над моја нејака женска плећа надвио се!

Седа на зидиџ, досадио јој је неразумљиви џексџ. Досађује се и не-сџрџљива је исџовремено, извирује, некоџ очекује. Поново усџаје и заузима нови џоложај.

МИЛЕНА: *(Искорачи, џружа руку и заџим климнувши џлавом изџовара)*

Да! Дааа! Да...

(Незадовољна је и изџовара “да” на неколико различииџих начина, увек изнова исџујајуџи корак унаџред и џружајуџи руку)

Лаки лейњи лахор, џовейарац, јој одиже шешириџ; она се саџиње да џа дохваџи. Иза зидиџа се одједном усџрави жена у елеџанџном косџиму са шеширом широкоџ обода, џривезаном за џодбрадак џрозирном џурџурном ешарџом и с корџом биља и џољскоџ цвећа у руци. Главе им се џоџово сударају.

ЈЕРИНА: Бићете дивна млада.

МИЛЕНА: О не, ... није то што сте ви помислили, ја то само онако, вежбама. То је, у ствари, из једне представе. Ја сам, знате, глумица.

ЈЕРИНА: Аха, а из које?

МИЛЕНА: Па... из једне нове,
(Збуњује се, измишља)

није то тако познат текст, ја то само онако, импровизујем, више. А и било ми је помало досадно.

ЈЕРИНА: *(Смешка се)*
Схватам!

- МИЛЕНА: Нисам вас приметила до сад,
(Завирује радознало у корџу са биљем, ѝримиче се Јерини,
ѝокушава да ѝроникне оѝкуда се мирис шири)
какав необичан мирис, баш чудно, а овде сам већ подуже. ...
- ЈЕРИНА: ... Ах, они. Они увек у нечему отежу, касне. Али он, тај ваш,
доћи ће сигурно! Таква се лепотица не оставља дуго сама.
- МИЛЕНА: Како сте погодили, да је у питању “Он”?... Мрзим чекање...
Само да не заказнимо, пратимо моју мајку.
- ЈЕРИНА: Нећете, не бојте се ... станица је одмах ту иза угла, тик уз
саму тврђаву.
- МИЛЕНА: ... И сама сам помало крива ... била сам љута, јер прстен који
ми је поклонио, знате... био ми је велик. Можда сам мало и
претерала, али све је то за мене тако изненада, та ... његова,
тј. наша одлука да се венчамо... и та окупација, тај рат.
- ЈЕРИНА: Ви, као што видим, већ имате прстен и то са драгим ка-
меном.
- МИЛЕНА: О да, али, тај сам добила од оца, и потиче још ко зна од кад.
Из породичног наследства је. Прича се, тј. мој отац, а и пола
града то тврди, да смо из породице племенитог рода. Од
оних што их зову последњи Бранковићи, сремски Бран-
ковићи, из рода грофа Ђорђа Бранковића.
- ЈЕРИНА: Дакле, потомци оних што су градили, ову овде, Смедеревску
тврђаву.
- МИЛЕНА: Нисам се тога сетила. Баш чудно, каква случајност. Само ја
у то много не верујем, мислим, у те родбинске коленовићке
конструкције а и да је тако, шта с тим и шта имам ја сад од
тога.
- ЈЕРИНА: Па, ето тај прстен.
- МИЛЕНА: (Пажљивије га загледа)
Да, он је заиста нешто посебно. Као да смо заједно одувек.
Био ми је одмах, као саливен. Мој је отац увек умео да нам
угоди, мени и мојој мајци.
- ЈЕРИНА: Значи да је умео са женама, јер, шта је жена без мириса и
драгог камена. Видите, ево овај ваш камен, он је лековит.
Сваки драгуљ зрачи другом лековитом енергијом. Ето, он,
тај ваш рубин, он значи трајност љубави а мој, овај љубича-
сти аметист, одавно имам само њега, он, доноси смирење и...
(Тише)
то сам тек после много година сазнала, покајање.

- МИЛЕНА: *(Радознало загледа ѿрсиен као да га ѿрви ѿѿи види)*
Трајност љубави? Па ви сте прави стручњак за накит.
- ЈЕРИНА: Дозвољавате?
(Милена невољно скида ѿрсиен са руке, Јерина га ѿосмаѿира са нескривеним уживањем, зналачки ѿроцењујући драги камен)
Изврстан рубин, леп комад, краљевски примерак... Рубини, топази, плави и бели сафири, мачије око, бисери из острига, повађених дуж речних токова са Цејлонских острва, допремани бродовима афричких, арабијских и индијских трговаца, преко Молучких острва право у Цариград.
- МИЛЕНА: Значи рубини су са Цејлона. А откуд ви све то знате?
- ЈЕРИНА: И циметово дрво је са Цејлона, сандалово дрво је из Тимора, најбоља свила допремана је из Цафне, сјајни брокат из Дамаска, краљевски ћилими из Персије, најтврђа слоновача из Индије... прозирни порцулан из Кине, све то на претовареним абисинским лађама стизало је преко Суеца и Александрије у срце света, у пребогати Цариград ...
- МИЛЕНА: Е сад разумем, ви сте из Цариграда?
(Загледа Јерину ѿажљивије)
- ЈЕРИНА: ... У дућанима: стакло, у стаклима смола, восак и амбра, алоја и балзам, па мирисна уља из Смирне и трговци парфема са својим отвореним бочицама, чији се слатки мириси дизаху до неба. Као народним уљем Магдалена Христу ноге, тако они помазиваше, својим заводљивим испарењима, читав Босфор. Нигде толико народа: све од Шпаније на западу до Месопотамске низије на истоку и од Црног мора и Подунавља на северу, до средоземне Африке на југу, нигде као тамо: Кападокијаца, Фрижана, Бугара са кратко подшишаном косом, Персијанаца са турбанима, Јевреја из Палестине, Сиријаца из Дамаска, Илира, Јермена, Гота. Нигде онаквих обелиска од порфира, господских павиљона, рибањака, лавиринта вртова, бунара са свежом водом и када испуњеним плодовима ананаса, пистаћија и бадема, па лавор, смоква и маслина, мириси тамјана опојног, а тек мој Солун..
- МИЛЕНА: Значи из Солуна сте. ... То кад бурма из прве не пристане уз прст, то доноси несрећу зар не?
- ЈЕРИНА: Драга моја, не будите наивни, то тврде само завидљивци. Накит је увек знак среће и богатства, а драги камен, он је тек нешто, он доноси моћ.

Појављује се Пејтар, журно, Јерина нагло несћаје.

МИЛЕНА: *(Угледа Пејтра како се приближава)*
У задњи час! Већ сам се забринула! Каснимо!

ПЕТАР: Ти увек нешто бринеш, лептирићу мој. Хајде осмехни се, само једном за мене.
(Придржавајући јој подбрадак)
Ето тако, сад је боље, много боље.

МИЛЕНА: *(Окреће се према месту где је до малопре сћајала Јерина)*
Ово је... Где нестале, одједном!?

ПЕТАР: Ко, кад никога овде нема. Ти, помислио сам још издалека то, причаш сама са собом.

МИЛЕНА: Али, ту је била до малопре једна жена, необична, веома необична, странкиња. Све око ње је мирисало. Ево и корпа са цвећем је још ту.
(Показује корпу коју је Јерина "заборавила")
Код ње је мој прстен. Очев прстен, са рубином. Где ли одједном нестале, као да је у земљу пропала!?

ПЕТАР: Ма ту је, сигурно, негде овде, ти је испео.
(Сагнути, као изражећи за њо израви, вади други прстен њиј бурму из џепа)
Ево га!
(Милена помисли да је пронашао заљубљен прстен обрадује се)
од сад па заувек ово је твој прстен, пробај
(Вади бурму, сћавља јој на руку)
Јел' сад коначно све у реду.

МИЛЕНА: Ноге су ми одједном као од олова.

ПЕТАР: Уморна си, анђеле мој.

МИЛЕНА: Није то од умора. Знаш ти добро. Никад ми отац неће опростити ово наше тајно венчање, а сад сам још и прстен његов изгубила, то не слути на добро
(Све више као за себе мрмља и изражи је пољедом свуда унаоколо)
Где ли она жена нестале? Као у земљу да је пропала. И одједном је превише мирно, чујеш ли?
(Ослушкује)
Чудан је оволики мир...

ПЕТАР: Ти увек нешто слутиш. Врућина је, прошло подне, сви су се негде завукли.

- МИЛЕНА: Шта причаш, само до зуба наоружаних немачких војника има онолико. Смедерево је пуно к'о око: ђаци подижу сведочанства, дошла деца из околних села, сељаци се сјатили, пазарни је дан, на пијаци врви од народа, као да није окупација и рат.
- ПЕТАР: Додуше, једва сам се провукао доведе колика је гужва, све су закрчили запрегама, нагрнули са свих страна, к'о да деле цабе.
- МИЛЕНА: А ипак, тако је тихо. Ни птице се не чују.
- ПЕТАР: То је због ових огромних дебелих зидина тврђаве, нема у томе никакве магије ни предзнака. Бринеш због оца, знам ја. Ал' имам ја план, лећи ће он на руду, неће ваљда своје јединице да се одрекне.
- МИЛЕНА: Како је то просто! Не би заиста смео тако да говориш: лећи на руду, па ти си уметник. Какав план?
- ПЕТАР: Хтео сам да те изненадим. Режирам његов комад. Пробе су већ у току. Знаш да му је то одувек била жеља.
- МИЛЕНА: Неће то помоћи, ништа неће помоћи. Он ће то сматрати за јефтин трик, подвалу.
- ПЕТАР: Текст му је одличан. Па не бих ја тек онако то одлучио, ваљда знаш да ми је уметност важнија од свега, не баш од свега.
(Грли је, она се прећуштила помирљиво)
- МИЛЕНА: Хајдемо, време пролази. Воз ускоро креће.

Они журно одлазе. На сцени је све време, одмах иза зида на ком је Милена седела раздвојено илајно. Свећло на сцени се гаси, зајамњује а рефлектор иза илајна се појачава и на илајну се оцртава силуета омањег погуреног човека који махнуо од радости скаче и виче.

ЈЕФРЕМ: Нашао сам га, сад је само моје.

Чује се гојово лудачки смех, а зајим звецкање и обриси шорбе у коју силуета, грабећи похотљиво са обе руке шовари пронађене сивари. (У шипању су посуде у облику њехара, чаши и новчићи. Испред илајна поново искрсне Јерина, узима своју корју, поштаира силуету, зајим пролази иза илајна и прилази ка њој). Смех се постојено прећвара у ужасну врисак, зајим сцену прећлавује грмљавина експлозије, која односи све пред собом, свећло се гаси, крици се чују све јаче, а зајим одједном мук. Нагли прекид, шипина.

Друга сцена

Иза њлајна, које је сад њодигнућо, види се ојусћошена и разрушена њврђава. Сив, облачан дан. Рефлекћор освейљава угао у коме, на зидинама њврђаве, архийекћиа Тома, у седећем њоложају, сјава, уз њовремене њрзаје њела. Около разбацани нацрћии, лућа, лојайће, крамћови и осћале сћвари њоћребне за рад на реконсћрукћји. У ућлу сћене корћа са биљем, њлейена, крај ње сћоји Јерина (Обучена у скромну али женсћвену свећло љубичасћу хаљину (боје амейисћиа или избледелоћ њурћура, са њурћурном ешарћом (марамом из њрвоћ чина) на глави и забринућо ћа њосмаћра. Са свих сћрана се чују јауци, врисак, дозивање у њомоћ (као насћавак из њрећходне сћене).

- МИЛЕНА: *(Из њозадине)*
Тата, ту сам ја, само ме мало боли. Не плачи, тата, проћи ће, ... а мајка?
- ТОМА: *(Бунца)*
И њу ћемо наћи.
(Из њозадине)
Други дан од експлозије а они још доносе рањенике.
- МИЛЕНА: *(Из њозадине)*
Ту је наша мајкица, ту, и ја ћу се опоравити, и све ће опет бити добро. А Петар, тата, да ли је жив, мој Петар? ... Петре...
- ТОМА: *(Из њозадине)*
Како да јој кажем, како да јој кажем да више никога нема, ни Петра, ни њене мајке, да је цела трупа глумаца страдала. Да је све у парампарчад разнето, цело Смедерево, хиљаде људи у једном даху изгинуло.
(Бунца)
Само се смири!
- МИЛЕНА: *(Из њозадине)*
Плућа ме боле, кад бих само могла да јаче удахнем. Да наћеш ту жену што ме је изнела, испод оног камена.
(Све њише, онемоћало)
Она ме спасила, на крилу ме љуљала, ал' чим су остали пришли, нестаде, као дим.
- ТОМА: Наћи ћу је, ево обећавам.
- МИЛЕНА: *(Из њозадине)*
Код ње је мој прстен, онај са рубином.

- ТОМА: Наћи ћемо и прстен, само се смири, не смеш да се замараш.
- МИЛЕНА: Спава ми се ... морам да спавам ... и Петар ме зове, чујеш ли га, зове ме ... Ево ме, Петре, долазим...
- ТОМА: *(Из њозадине)*
Милена! Не склапај очи! Не ... код Петра, дете моје!
(Бунца)
Сестро!... Докторе! Где сте... помозите, ... сестро, брже... Овамо!

Долази чувар градилишћа Јефрем, у старом офуцаном шињелу из балканских рајнова, са њразним левим рукавом завученим у џеј. Без леве руке је. (Бојажљиво се осврће око себе, као да неко њражи, гледа у корју с њејоверењем и старом), Јерина хитро замиче за зидић. Сад Јефрем стоји и забринуто њосмајра Тому.

- ЈЕФРЕМ: Господине Томо ... господине Томо ...
(Буди ња)
Ето разболели сте се, заспали сте синоћ на хладном камену и већ сте у грозници.
- ТОМА: *(Прави се да њеићо ради, њремеће скице)*
Шта причаш Јефреме? У каквој сад грозници? Нико овде није болестан.
- ЈЕФРЕМ: А с ким сте онда причали кад нисте у грозници?!
- ТОМА: Ту је била ...
- ЈЕФРЕМ: Ко је био? Ко, кад нема никога.
(Осврће се унаоколо)
Ја никог не видим. Па, да!
(Прилази Томи и као на ѡрећад му додирује чело)
Чело гори, то ви ... онако сами са собом, бунцате је л' да? А у граду тарапана, још мало ћу и ја да излудим. Ко ме да верујем сад ... а опет они кажу...
- ТОМА: Шта "Они" могу да кажу, све глупост до глупости. Знам ја шта они, који се по вас дан дерњају: "Америка и Енглеска биће земља пролетерска", могу да кажу! Заслепљена сиротиња, усијане главе занете лажним обећањима.
- ЈЕФРЕМ: Ја вам, господине, нећу више долазити, ако је и од вас, превише је. И овако ми се већ цело Смедерево изругује, кажу да нисам чувар тврђаве већ ваш лични паж. Где ли само нађоше то – паж?

- ТОМА: Па зато што се, по њима, може служити некоме или нечему само из понижења.
(*Прави се да нешто ради, претвора по гомили камења испред себе*)
- ЈЕФРЕМ: Јесте, да знате да је баш тако. Кажу још и: “Јефта навик’о да служи, па не мож’ да се одвикне никако”. ... Киша ће, јесен је. Нису више ноћи топле. Откуд сте ви за инат у тим годинама. ... што и ви мало не попустите, ... ево, ћебе сам вам донео.
(*Тома не обраћа пажњу на њега*)
Е, онда идем ја, па нек’ се смрзнете.
(*Одлази, неодлучан је, враћа се, вади ћебе сакривено испод шињела*)
... Они кажу...
- ТОМА: Је л’ кажу шта за радове, хоће ли бити настављени?!
- ЈЕФРЕМ: За радове?! Нико то више и не спомиње! Смеју се! Народ се смеје и подгуркује. Каже да оћете да будете узидани у те зидине као неки мученик. А оно тако некако и јест. Та шта ће вам та тврђава, сам го мртав камен! Сиротиња на све стране притисла, Швабо све уништио и запалио, треба зида-ти ново, а ви навалили да се дају новци за зидине, мртве зидине.
- ТОМА: Ко каже, мртве зидине?
- ЈЕФРЕМ: Народ каже...
- ТОМА: (*Прекида га њодруљиво*)
Е, ако народ каже...
- ЈЕФРЕМ: (*Инајтећи се и њкосећи Томи*)
Е јесте, народ каже: Треба фабрике, железару подићи да се има ’леба, а не да пиљимо у прошло. То је било, па шта!? Неће од тога да се живи, од прошлог...
- ТОМА: (*Угледа нешто на једном од каменова ња за издвоји, на мању гомили Јефрем заинтересован и сам њокушава да докучи што је значајно на њом камену, али насавља најамеи, као реципацију, даље*)
... јер зна се да је та тврђава господска, у зноју је народ зид’о док је властела уживала, зна се и да је Проклета Јерина толике оробила и поморила, а и сад је друго време.
(*Занеио*)
Народ се ослободио, нема више израбљивача, сад смо сви једнаки.

- ТОМА: Видим и тебе дрма зараза.
(Одмахује руком с досадом)
Глупости,
(Као да њера муве)
једнаки, једнаки смо сви само пред оним што нас оволико
искушава. А писмо, јеси ли га предао?
- ЈЕФРЕМ: (Пречује ово за писмо, насивља да њера своје)
Сад ме и ви саслушавате, ко и они тамо: Те, шта ради Тома?
Те, прима ли од неког поруке? Све ме испитују. Полудећу...
Те, ко вам је ових месеци долазио и с ким сте се око
опструисања државе договарали?
(Угледа нешто на једном камену, додаје камен Томи)
- ТОМА: За писмо те питам!? Опет си синоћ пијанчио и заборавио на
писмо. Е, мој Јефреме!

*Узима камен од чувара, детаљно разгледа и зајим њажљиво сипушиа на
мању зомилу, њражи оловку у цеју, несипљиво вади, испреса све из
цејова, сипушиа садржај на зидић, њрејура њо зомилици, налази маси-
љаву оловку, лизне је и сав обрадован нешто бележи у блокчић, Јефрем
завирује у зомилицу, ња у блокчић, и њокушава да се њриближи кључевима,
Тома за одлучно оджурује све даље од свежња са кључевима.*

- ЈЕФРЕМ: (Љуине се)
Они мотре на мене, није лако писмо дотурити, није било
прилике.
(Покушава да се домогне кључа да овај не види, сипушиа
ћебе)
... и ово сам ћебе кришом понео ... и шта вама сад треба цео
тај циркус, не разумем. Што лепо не сачекате одговор код
куће на меком и у топлом, а не овако, инатити се са целим
светом. А и те зидине, ко зна колико су живота прогутале до
сад, шта има више да их оправљамо...
- ТОМА: Одуговлачиш, писмо не предајеш и ти си на њиховој стра-
ни!?
- ЈЕФРЕМ: Јефрем на њиховој страни! Никад Јефрем није ни на чијој
страни. А кад ме већ вучете за језик баш ми треба да будем
на вашој сад кад се зна “све оно” о вама,
- ТОМА: Које “све оно”?
- ЈЕФРЕМ: Па “све оно”... “оно” да сте ви већ били у затвору, као
народни издајник и непријатељ и у болници да сте били на
лечењу, од главе, тако кажу и да сте се после, као, опора-
вили, али да и нисте,

- (За себе)
што се и види из приложеног. И да није ни требало да идете у болницу и да вас је требало одмах, Боже ме прости, затући, одмах тамо, затући, к’о пса. Ето тако кажу, од речи до речи, па с’ не би сад бактали с’ вама и губили време.
- ТОМА: Значи, зна се!
(Престијаје са радом, сџишџа блок, сџоји као укоџан)
- ЈЕФРЕМ: (Чека неку реакцију, ђуџи, оклева)
Нисам ја то знао, ево деце ми моје драге, да нисам знао све ово време, то да су вам кћер и жена страдале у експлозији. Ја сам мислио човек онако, сам за себе, на своју руку, стручњак, ето заволео ову тврђаву, хоће да се докаже, да постигне нешто за живота, да буде славан. Да сам ја знао! Ал’ опет то што кажу да сте јавно рекли?...
- ТОМА: Шта сам то рекао “јавно”?
- ЈЕФРЕМ: Па то; да је то диверзија била, ... да су то деца нека ... робијаши можда, ...
- ТОМА: (Неочекивано џлане)
Каква деца, какви робијаши, гром их спалио лажљиве! Знаш ти добро ко, зна се, све се зна.
- ЈЕФРЕМ: (Осврће се)
Комунисти ваљда, тако кажу, да је Коминтерна наредила.
- ТОМА: А наши скојевци извршили. Тако је Јефреме, знаш ти то и боље него ја. Не бој се, нема овде никог сем нас двојице.
- ЈЕФРЕМ: (У браду)
Овде и зидови имају очи ... и уши.
(Осврће се)
Оно истина, шта је било њих брига, те коминтерновце, кол’ко ће нас да изгине...
- ТОМА: 2500. мртвих, 450 вагона експлозива и муниције дигли у ваздух.
- ЈЕФРЕМ: ... него да се уништи Немац, ... зар толико?!... ..
- ТОМА: Јесте, 450 вагона оружја заплених по српским, бугарским и грчким војнама и касарнама, све спремно да крене у помоћ Немцу кад нападне Источни фронт.
- ЈЕФРЕМ: ... да заштите Руса, јест’, тако причају. Нас и Руса двеста милиона! Је л’ сте тако рекли?! Ето, ако и нисте, може и да буде да је тако... , ал’, они кажу да сте ви то викали и кад су ови победили и, још горе, плували кад је Рус иш’о на Сремски фронт и кад је пролазио улицама Новог Сада.

- ТОМА: Видим све се зна.
- ЈЕФРЕМ: ... кажу сад, да су вас одувек пратили и да знају како дишете, а и знају, свака им част.
- ТОМА: Па, јел' знају, Јефреме?
- ЈЕФРЕМ: Знају, Бога ми, биће и боље него ја. Оно... , господин да сте, то се одмах видело.
(*Ойеџ се ѣримиче кључевима*)
Е сад, за господу знате, данас, шта се каже.
- ТОМА: (*Одџурује ља од њих*)
Шта се каже?
- ЈЕФРЕМ: Па да сте онако споља фини, а унутра све сама гуја до гује у трбуху расте. Ето, к'о та Јерина,
(*Осврће се око себе, љледа у оно месџо љде је малочас замакла*)
и она била деспотица, отмена рода а мучила толики народ за свој интерес. Да јој зида оволику тврђаву па да се она у њој шепури, а народ да у чатрљама станује. Кажу и да су јој синове Турци ослепели да би она престала да царује, а она опет ништа, и не ништа, него све гора и гора.
(*Све ѣишије у сѣраху, двоуми се да насѣави, ойеџ љледа около*)
- ТОМА: Њој је лако било да гледа синове ослепљене, је л' тако?
- ЈЕФРЕМ: ... Ал' опет жшто онда није ... ко што би моја, да нам децу ко дирне.
- ТОМА: И? Јефреме, да чујем...
- ЈЕФРЕМ: Боже ме прости, што на то и помишљам, ето какви сте ви, господа, слудите човека, све искомпликујете... Ма, шта... шта сте ме ту спопали, ништа се то мене не тиче, прост сам ја човек, ... него чујте,
(*Примиче се кључевима, осврће се и извлачи из сѣражарскоџ кайуџа смойуљак*)
ево пите сам вам мало донео.
- ТОМА: Хвала ти, као да сам узео.
- ЈЕФРЕМ: Ето видите то ја не разумем, што сад да не узмете кад нико не види, баш нико, до Бога, а он је праведан. ... Оно сам ја за господу рек'о онако из ината и, да простите, пакости можда... знам ја, служио сам ја код господар – Ристе, пре рата. И он је таки био, кад сам му пред стрељање овако кришом

храну носио. Исто је рек'о што и ви. Баш у реч, исто. Не кажем да није истина што данас за господу кажу, било их је свакаквих и можда су и заслужили народну правду што их је задесила, ал' мој газда Риста није, ал' ето и њему судише. ...
(Сјуишћа замошћуљак са храном на камен, уз кључеве, полако, оћрезно, ѓледа у сћрану и коначно се домогне кључева)

ТОМА: (Хваића се за груди, шешко дише, уморно седа на месћо на ком ѓа је Јефрем зашћекао, више ѓа не ћримећује, ћребира по заћисима из блока, ћрави се да ради)
Иди ти сад.

ЈЕФРЕМ: (Пође по засћане)
Газда, да простите на питању, је л' истина да је тај воз у ком су били новосадски глумци, њих седамнаест, цела глумачка трупа, кажу, онако, случајно, без икак'а разлога окаснио са поласком два минута и да је већ био крен'о из смедеревске станице?

ТОМА: (Замшљено, већ одсућан)
Шта кажеш Јефреме, нисам те чуо?

ЈЕФРЕМ: Ништа, кажем поједите то, а ја им нећу рећи, ко Бога вас молим.

Трећа сцена

Типична иследничка интервјуа и типично саслушавање по провереном систему вруће – хладно, поустни – заједни. Иследник и Јефрем седе један преко другог.

ИСЛЕДНИК: Јефреме, Јефреме, шта ћу с тобом Јефреме... жајде, кажи ми сад уистину, како је то било? Ко ти је откинуо руку, да чујем!

ЈЕФРЕМ: Она је то била, пао камен, камена громада а ја...

ИСЛЕДНИК: Је ли, Јефреме, је ли ти опет исто па исто, као да сам глув или луд?

ЈЕФРЕМ: Тражио сам их, свуда је горело, златним пламеном лизала немам целу тврђаву, к'о у паклу је било.

ИСЛЕДНИК: *(Лути шаком испред њега по сивој)*
Докле бре, лудаче, докле, знам ту твоју причу напамет. Шта год те човек пита, а ти увек једно те исто: благо си нашао, па ти дух откинуо руку. Није него. Одфикарили су ти је они твоји чији си слуга био и њих си поткрадао. Злато у тврђави! Слушам још од кад сам се родио: Смедерево крије закопано благо српских деспота.

ЈЕФРЕМ: Млад сам био.

ИСЛЕДНИК: Никад ти ниси био млад и шта имаш ти мени да причаш, све саме баљезгарије. Јефти руку откинуо... ко?

(Уноси му се у лице)

А, да није цар Душан? Десну руку до лакта фикне, па крај са фукаром. Тако и треба, по кратком поступку са лоповима, а не ко ми данас.

ЈЕФРЕМ: Нисам крао.

ИСЛЕДНИК: А ово, шта је онда ово, што смо нашли под твојим креветом, ако ниси крао

(Вади гомили књига и са њихом сивој пред њега)

ЈЕФРЕМ: То сам 'зајмио...

ИСЛЕДНИК: Па ниси вратио још од пре рата. Шта пише овде “Деспот Ђурађ и његово благо”, узето још 1934. из читаонице. “Последњи дани српске деспотовине”, иста година, 1934. опет из читаонице, значи тачно двадесет година их читаш и никако да их прочиташ.

ЈЕФРЕМ: Вратио бих ја, ал' немам коме, све је уништено у експлозији...

ИСЛЕДНИК: Јесам ли ти рекао да ми експлозију не помињеш. И шта ће ти све те књијурдаче!?

- ЈЕФРЕМ: Занимају ме историјске приче,
- ИСЛЕДНИК: Аха, као мене шекспировске дилеме.
- ЈЕФРЕМ: Да знам... кад ме питају, ... ја сам чувар тврђаве и водич по потреби.
- ИСЛЕДНИК: *(Загледа се у њеџа, с неверицом а онда руџајући му се, имитира џа)*
Ти водич? “По потреби”! Чијој потреби? Кога још занима она руина?!
- ЈЕФРЕМ: Па било их је! ... Није тврђава пре рата била руина, до експл...
- ИСЛЕДНИК: *(Севне њендрек)*
Опет ти мени водиш политику.
(Надноси се над њим)
Аха, ево има још.
(Вади следећу и сјушића на сјо)
Ова није из библиотеке, где ли си њу покупио: “Проклета Јерина у светлу историје и народног предања – за и против”
(Почне да чита део, који је случајно отворио, прене се и нагло заклопи књигу)
Слушај, можемо ми и другачије са тобом! Нико овде није више мали дечак, а ни будала. Ајд’ сад лепо, да чујем истину, ко ти је одсекао руку?
- ЈЕФРЕМ: Она.
(Показује на наслов књиџе: “Проклећа Јерина...”)
- ИСЛЕДНИК: Која она?
- ЈЕФРЕМ: У експлозији.
- Севне ударац њо џлави.*
- ИСЛЕДНИК: Доста, реч да нисам чуо о томе. Они твоји пајташи, лопови је л’ тако! Због три аустријска шилинга, тако је, а јеси ли нашао злато јеси, колико три аустријска шилинга. И шта је онда било? Пропио их, као и све досад што си пропио, немој да се ми овде замајавамо, имам ја преча посла. Признај, откуд ти ово?
- Ућери му свейлоси ламје у очи, Јефрем заслейљен склања њоџлед, овај џа хваића за браду и шера да џледа у ламју.*
- ЈЕФРЕМ: Немојте, ... !

ИСЛЕДНИК: Гледај, гледај Јефреме, то је твоја омиљена боја, боја злата.
(*Назло за њушиа, враћа се за сѝо, ојейи ѡрејшурѝа ѡ зомили књиѝа*)

А ово: “Археолошке студије средњовековних градова – планови и начини градње”, ово си здипио овом твојом архитектом. Сто посто.

ЈЕФРЕМ: Нисам. Сам ми је дао.
(*Гледа у ѡод, избеѝава ѡоѝлед*)

ИСЛЕДНИК: А скице, Јефреме, шта ће ти оволике скице? И да резимирамо: тај твој усранко и будала, којег, као што видим, још и поткрадаш, неће да изађе из тврђаве и неће ништа ни да једе све док се не уплате новци за наставак радова на реконструкцији, а ти га у томе свему још подржаваш, је ли тако?

ЈЕФРЕМ: Ја госп... , друже, то нисам никад рек’о. Ако ви мислите да ја ту нешто с њим... Она, она је та!

ИСЛЕДНИК: Доста, Јефреме, пијан си. Пијан си као земља, увек си пијан и кукавица си и лажов, гадиш ми се. Док смо се ми овде борили за ову земљу ти си и онда слинио. Чувао тврђаву, тричаву тврђаву. И сад опет, прошао рат, а ти опет чувар, богаљ чувар богаљасте старудије.

ЈЕФРЕМ: Она је њен чувар, она не да тврђаву, а не ја.

ИСЛЕДНИК: (*Уморно, седа*)
Баљезгај, само баљезгај, тврђава – па тврђава. Мука ми је од те ваше тврђаве и од овог овде града око ње. Смедерево, да ми сместе! Да допаднем, поново, овог овде љотићевског спахилука. Фуј! Да се носим са пропалим слугама и пијанцима и фашистичким подрепим олошом.

Нервозно ѡали циѝарейѝу, ојече се, исѝада му шибица и ѡросиѝају се зрнца, ѡокушава да их скуѝи ѡо ѡоду, али изнервиран одусѝаје... За ѡо време Јефрем усѝева да сакрије неколико скица у ѡорбицу. Усѝравивши се заѝиче Јефрема како ѡокушава да узме осѝаѝаѝак ѡаѝира са сѝола.

ЈЕФРЕМ: Мислим, ... ако вам више нису потребне, да вратим човеку.

ИСЛЕДНИК: (*Поклаѝа скице руком, уз снажан ѡресак*)
Мислиш да не знам! Носиш му ћебе, храну дотураш.

ЈЕФРЕМ: Није ред да гладује, он је уметник, Сорбона, Париз, тако кажу, из чувене породице.

ИСЛЕДНИК: Чувена породица, лажи, паланачке измишљотине! Уметник? Није он никакав уметник! Он ће то бити тек кад ја то кажем, и ако кажем.

(Нагло га просијрели њо̀зледом и преишећи му се унесе у лице)

ЈЕФРЕМ: Нисам ја то хтео, да критикујем власт.

ИСЛЕДНИК: Него шта си хтео? Све је јасно. С једне стране као уметник, архитекта, градитељ, а у ствари обичан деструктивац. Због једне тврђаве хоће да сруши земљу, све да упропасти. Народну револуцију исмева. Знаш ти добро, није то њему први пут. То је његова права намера одавно.

ЈЕФРЕМ: Ал', шта ја имам сад са њим?

ИСЛЕДНИК: Што се мене тиче, све ми више личите, као лице и наличје. Ниси ти никаква цвећка, знамо се ми одавно. Ниси ти са њим из сажаљења, нисам ни ја од јуче, знам ја тебе ко злу пару. Шта си причао, причао си, али мени ни реч... ајд' сад, мени се похвали, као неки дан у кафани.

ЈЕФРЕМ: Нисам ништа ... не знам ... не сећам се.

ИСЛЕДНИК: Ја ти лепо кажем и зидови овде имају уши.

(Удара га, шутира, њо̀ ираје дуго, он њада на њод)

ЈЕФРЕМ: Попио сам ономад малко више, не знам,... не сећам се...

ИСЛЕДНИК: Да те подсетим Јефреме, како си се хвалио у кафани, да ћеш све да нас изиграш, кад се тврђава буде прекопавала... ”Ја само хоп, Ђурђево злато па беж' из ове усране земље”, јел си тако рекао?

ЈЕФРЕМ: ... не сећам се ... нисам рек'о усране... то сад неко дод'о... и не бих ја никуд.

ИСЛЕДНИК: И нећеш ти никуд. Будала Тома, будала ја, Јефрем најпа-метнији! Зато ти њему и помажеш и још га подржаваш. Одустао би он одавно.

(Баца згужвано њисмо на сѝо)

ЈЕФРЕМ: *(Прејознаје Томино њисмо)*

Све ћу урадити!

ИСЛЕДНИК: Одуговлачиш, пушташ га, замлату новосадску:

(Имишира га надносећи се над њим)

чувена породица, уметник. А теби стало до уметности, колико и мени, још мало, па таман к'о до лањског снега. Злато тебе једино и занима, оно на које мотриш као кобац. Од златне грознице си се и пропио. Багро пијана.

(Показује руком)

У тврђаву, сместа! ... са твојим пријатељем да будеш до

краја, док или заједно не изађете или ми не дођемо по вас обојицу, ал онда ће Јефреме све другачије по тебе да се заврши.

ЈЕФРЕМ: Ја тамо ноћу не остајем, ни за живу главу!... немојте, к'о Бога вас молим.
(Клечи, ѓреклиње)
Ви ништа не разумете, она је крива за све, она хоће благо, не ја.
(Клечи и моли, ѓриџија се у стџраху уз иследника)

ИСЛЕДНИК: Е, јебем ти овај луди народ! Па ти изгледа стварно верујеш у духове.
(Гура ѓа од себе цокулама ѓадљиво)
Кога се то толико бојиш, је ли оне што ти је руку одсекла?
Ха, ха, ... мичи се од мене љиго. Није она ништа наспрам мене. И горима сам ја доакао.

ЈЕФРЕМ: Ви не разумете, то се не сме, ја не смем.

ИСЛЕДНИК: Ја ти чиним услугу, што те шаљем у тврђаву, а ти ми ту слиниш! Марш напоље. Требао сам ја одмах са тобом овако. Нека те од ње спасе он. Он је твој јунак.

ЈЕФРЕМ: (Моли, ѓреклиње, ѓресамићен, ѓузећи ѓо ѓоду)
Није он мој. Друго сам ја, он с њом ... Она га наговара, она с њим шурује, не ја. Ја тамо да остајем ноћу не смем. Не знате ви шта се тамо ноћу све дешава, нечиста су то посла, децу имам, жену, смилујте се!

Иследник хваџа Јефрема за оковраџник шињела, ѓодиже са ѓода и избацује ѓа, заџим иследник осџаје сам једно време, сџоји ѓажљиво, наднеџ над сџолом и скицама, ѓрочава цџеже, заџим оџвара враџа, ослушкује и ѓровирујући најоље целим ѓелом, дозива.

ИСЛЕДНИК: Петре! Петре,
(Чују се кораци војничких цокула)
чули сте све зар не? Одмах за њим! Не скидајте ока с њега. Не смемо више да чекамо, почео је народ да ми узбуњује с том блесавом причом о духовима и о тој проклетој Јерини, не можемо више да чекамо. Чим ноћас пронађе злато, а мислим да је спреман, шчепајте га, па да се решимо ... и њега и оног лудог архитекте. А да, још нешто: о овоме нико осим нас двојице не сме да зна.
(Чује се неразџовеџан ѓлас Пеџра сџоља)
Шта? А, оно што сам обећао биће, биће. Ма како да не, само да сретнем управника. Може и нешто друго, добро добро, баш позориште, не разумем што сте толико запели, да, да, некад режирали, може, али одрадите ми ово, забога. Шта сте се укипили, ајте за њим, уби ме промаја на овим вратима.

Четврта сцена

Тома сања, скроз умоћан у ћебе које му је чувар донео, рефлектор само осветљава њај део сцене. Буди се сав мокар, брише зној рукавом, покрива се изнова и оћет наставља да сања вичући (Снимак са ираке).

ТОМА: *(Из позадине)*
Померите овај камен, померите брзо, испод је моје дете,
(Бунца на глас)
помозите људи... овамо ... овамо

Прилази му жена у љубичастој хаљини (Савременој кроја) и са њурјурном ешарфом преко шеширића скромној обода, која слободно пада на рамена, са корјом у руци, сјушћна је и покрива га, он се од њога шрће и пробуди.

ЈЕРИНА: Оппростите, много сте викали, морала сам да вас пробудим.
Ви често вичете у сну.

ТОМА: Како знате!? И ко сте ви?! Виђао сам вас стално овде око зидина и док су радови на тврђави били у току? Шта хоћете?
Је ли вас они шаљу?

ЈЕРИНА: Их, они, они за мене и не постоје. Смирите се, нико ме не шаље и нико и не зна да сам овде.
(Брише га крајем вела, њј. њурјурне ешарфе)

ТОМА: Није то зној, онако је то, проћи ће.
(Брзо брише сузе)

ЈЕРИНА: Спавајте, не бојте се. Ту сам ја и док сам ту све ће бити добро.

Дуго, дуго, врло дуго у мраку и уз бљеске чују се дејонације једна за другом, њублика је у мраку осветљена њовременим блеском кроз коју се виде сћилизовани њокрећни Проклеће Јерине, као њлес смрћни. Чују се јауци на све сћиране. Тома засћи, зањада у бунило и њоново (Осветљен рефлектором) сања, шрза се у сну:

ТОМА: *(Бунца)*
Шта ћеш ти међу глумцима, чудна је то фела. И рат је Милена. Немци су, кћери моја, свуда. Опколили Балкан и целу ће Европу ако им буде требало, а ти да играш представу у Смедереву. Еј, пуста уметност! Кога је то спасило”.
(Из позадине)
“То је она, то је моја девојчица, ... ко сте ви, где одлазите...
(Бунца)
носила овамо, брзо носила...
(Буди се, оћет угледа Јерину)

- ЈЕРИНА: Опет вичете, немојте, прошло је, све је одавно прошло.
- ТОМА: Ништа није прошло и не може проћи. ... Тако сте ми познати, ... морао бих да се сетим, ... шта радите ви овде сваки дан?
- ЈЕРИНА: Ја сакупљам траве, то мириши босиљак, он мирише тако свуд око нас, ту у мојој корпи има га доста. Не узбуђујте се толико око свега, ја само скупљам биље, траве лековите, за здравље и за душу, овде је моја башта.
- ТОМА: Каква сад башта, ја бар знам сваки педаљ ове тврђаве, нема овде никакве ваше баште. Вас су они послали, да ме шпијунирате, знао сам то све време, али ипак ...
(Завирује у корпу а зајим као омађијан)
као да вас познајем... однекуд... одраније и тај мирис. Није то босиљак, то је неки мирис ... другачији, потпуно другачији ...
- ЈЕРИНА: (Изговара као бајалицу)
Тамјаника, ловор, анис, бршљан, лавандула, жалфија, тимијан, па ружина латица, камилица, корен омана, нана, мајчина душица, па босиљак и пелин, шафран, цимет и мускатни орашчић, еукалиптус, ђумбир, враниловка... Ту сам, ја и не идем никуда одавде, не брините, спавајте
(Додирује за овлаш, он усни, сада сасвим мирно)
- На другом крају сцене, Јефрем се њикрада, њокушава да кришом оћкључа оћромна челична враћа складишћиа (Оћвора у зиду њврђаве), схваћиа да су оћкључана али увезана жицом, њсује, одмоћава жицу, улази, али му већар уз њресак залући враћа и он осћаје иза решећки а рукав шињела (Онај њразан) је закачен за бодљикаву жицу обмоћану око браве и кайије. Пред њим унезвереним сћвори се Јерина, он избеумљен крикне и сруши се.*
- ТОМА: (Буди се)
Шта то би? Јефреме, јеси ли то ти.
- ЈЕРИНА: Ветар, само ветар, стари добри ветар, да приметне време. Само је у моћи ветрова да замећу време. Јефрем ће тек мало после да нам се придружи.
- ТОМА: Ту сте, још сте ту. Овде се, видим, већ сви познају, и то, од раније.
- ЈЕРИНА: Ето сад, па нећемо варати и разговарати као да нисмо оно што јесмо.
- ТОМА: Видим и сам да је у питању, опет, нека превара.

- ЈЕРИНА: Ви сте тај који вара.
- ТОМА: Сав сам се претворио у уво да чујем како ја то варам
- ЈЕРИНА: Ето на пример: збуњујете сиротог чувара све време. Све га нешто испитујете, преслишавате: шта кажу ови, па шта кажу они, шта народ, а шта власт. Изгледа да сумњате у своју снагу овај пут. Представљате се као да очекујете сажаљење, а у ствари вребате, тражите саучесника у својој намисли и то од самог почетка, још од кад сте му писмо, сиромашу, дали да пошаље, а оно је већ ухваћено.
- ТОМА: Госпођа је, видим, одлично информисана, а претпостављам да је овде и да ме посаветујете. Слушам!
- ЈЕРИНА: Требало је да битку бијете ослоњени на своје снаге и веру, а не да мучите тог простог човека.
- ТОМА: А зар је ја немам?
- ЈЕРИНА: Никад је нисте ни имали. Зар нисте због сопствене слабости и сумњи жену спречавали да се бави глумом. Зар ви у Смедереву нисте већ били онда кад и оне, да би спречили Милену да заувек побегне од вас и вашег лудог брака? Зар није истина да је она тог кобног 5 јула 1941 године, на смедеревској железничкој станици, мајку и остатак глумачке екипе тек пратила на воз, канећи да са Петром у Смедереву остане и венча се, тајно, кријући од вас, а уз мајчин благослов?
- ТОМА: Морао сам то да спречим. Петар је био ловац на каријеру и успех. Успех преко моје наивне кћери и њене преосетљиве мајке, тананих нерава и нашег породичног имена.
- ЈЕРИНА: Можда га је ваша кћи волела.
- ТОМА: Волела!? Ни она сама није знала ко је, била је тако млада. Шта је по вама требало да чиним? Да их обе гурнем у раље паланачких самопрокламованих уметника, надригенија и авантуриста, да ми кућа постане свратиште пропалих умишљених градских фићфирића, да им широм отворим врата и постанем сводник у властитом дому.
- ЈЕРИНА: Можда ви и не желите успех, не желите да обновите тврђаву! Изгледа као да једва чекате, да се сурвате заједно са њом.
- ТОМА: А ви сте ту да ми у томе свесрдно припомогнете.
- ЈЕРИНА: Не можете себи да опростите, изгледа.

- ПЕТАР: Шта имам себи да опростим. Све што сам икад чинио, чинио сам само за њихово добро.
- ЈЕРИНА: Ви? Ви чинили само добро? Зар треба да вас подсећам. Зар нисте хтели да пресвиснете од љубоморе, сваки пут кад је ваша жена добијала поклоне у Новосадском позоришту од својих обожавалаца?
- ПЕТАР: Којешта, злобне измишљотине комунистичких доушника!
- ЈЕРИНА: Зар нисте због те исте љубоморе своју каријеру, професију сасвим запоставили, драмски писац на силу хтели да због ње постанете? Зар се нисте сваки пут опијали до бесвести, кад је представа успела, као, славећи са глумцима? Зар их нисте, сумњајући у све, држали на оку толике године.
- ПЕТАР: Нисам знао да се нова власт у толикој мери ослања и на малограђанске лажи и чаршијска оговарања.
- ЈЕРИНА: Зар није сина изгубила због ваше болесне љубоморе, због свађе, оне вечери, кад је пала, носећа, низ степенице... и зар није тачно да се од тога никад није опоравила, заиста.
- ТОМА: То је немогуће... , ... никада ником нисмо рекли истину, то не можете знати, моја жена то никада ником није признала... била је тако поносна!! ... Истина је, нисам достојан, ја нисам достојан ниједног јединог дана и даха што сам га дуже дисао од мојих најдражих, али ко сам ја да себи пресудим? Ја сам и онда једва чекао да ме стрељају, кад сам као бесан штектао и режао на ову блесаву, малоумну власт и на овај бесмислени систем. Ал' није ми се дало, није ми се дало...
- ЈЕРИНА: И не иде то тако код нас.
- ТОМА: Код којих то вас, шта је ово опет, нека шпијунска ујдурма, ко онда кад су ме пријатељи ишчупали из затвора, подмићујући на све стране младу партизанску власт, да би ме сместили у душевну болницу, кад ми је једина жеља била метак, метак у грудни кош, тамо где је пао камен мојој јединици на груди.
- ЈЕРИНА: Ту неделотворност и бесциљност – наш систем то не трпи. Смисао је у корисности, сврсисходности, тако рећи оправданости постојања појединца.
- ТОМА: Да, да сасвим сам схватио да бих ја сад требало да поверујем да ви овде презентујете некакав виши систем у коме сте само ви недодирљиви и неповредиви.

ЈЕРИНА: Нема неповредивих. Ја сам све своје најдраже стицала и стичући унапред губила због ових зидина. Мог сина Гргура као и мог сина Стефана... . ослепели су Турци. Кћер Мару сам жртвовала, султану је послала у харем. За опстанак ове тврђаве и овог народа све сам их заложила и са својим мужем мук срца слеђеног делила, све оне године нашег јаднога брака несрећног. Образ свој на крају пред сином најмлађим Лазаром, последњим српским деспотом, намерно заувек укаљала чувајући благо пред похлепном његовом женом, да би последњи симбол слободе Деспотовине овај опстао пред налетима злобника и бестидника и са истока и са запада нагрнулим.

ТОМА: Ирина Кантакузина Бранковић, жена деспота Ђурђа Бранковића! Јел ја то халуцинирам, лудим? Ко ми ово подмеће?... Шта ви хоћете од мене?

ЈЕРИНА: Шта ја хоћу? Исто што и ви хоћу! Да се једном изборим до краја, са злом!
(Скида вео)

ТОМА: Ви! Ви сте жена из мог сна!

Пружа му њрсиен, који је узела од Милене Тома њрејознаје њрсиен.

ТОМА: ... па ово је прстен моје кћери Милене, ви сте је спасили, изнели испод камена, на крилу љуљали ...!
(Седа онемоћало на камен њред њом)
... Ако сте заиста то били тога дана Ви, онда и сами добро знате да је то немогуће.

ЈЕРИНА: Ништа није немогуће, ако ми помогнете. У Првом светском рату кад су Аустријанци ову тврђаву топовима гађали, ја сам војнике што су скулптуре из мојих зидина вадили и на лађе товарили, у сну пресретала, преклињала и претила им, да не носе, чак и кип који је народ вековима каменом гађао мислећи да је мој и проклињао ме као да ја већ нисам довољно проклета, али нисам успела. Нисам успела, ни ону децу, оне глупе скојевце, да спречим да не запале експлозив.

ТОМА: Како нисте успели кад народ каже да сте свемоћни?

ЈЕРИНА: Нисам успела, ја сам само дух, стари уморни дух из ког полако, с временом, копни моћ и зато ми треба ваша снага и ваша вера.

ТОМА: Сами сте рекли да ја немам вере!

ЈЕРИНА: Не, нисам то рекла. Само ви никад нисте у себе веровали, а то није исто што и немати вере. Не сумњајте да ви то можете, не сумњајте и спашћете тврђаву.

Чује се луја. Јефрем је дошао к свесџи и види корџу с биљем њоред себе, снажно ѡрзајући ѡкушава да ѡбежне, али му је рукав још увек закачен за жицу од вратиа која чувају удубљење у зиду ѡврђаве. Виче у ѡаници. Тома доѡрчава зачувиши вику и узгледа Јефрема ѡѡијуно избеумљеноѡ. Ослобађа му рукав и он се одједном ѡѡрдне ѡочиње избеумљено да јурца ѡ сцени, ѡиѡ даље од корџе, ѡри ѡѡм завирујући у сваки куѡѡак.

ТОМА: Јефреме побогу, како си ту доспео
(Угледа кључеве у брави)
откуд ти моји кључеви?
(Проверава ѡеѡ)
Значи, ти си то, ипак си то био ти, све време!

ЈЕФРЕМ: Ајдемо, одмах одавде док није касно. Побиће нас ко зечеве или они или ... она. Ухватили су и писмо, које сте ми дали да пошаљем. Сад нам нема спаса ниоткуда. А и није она оно што вам се чини, ал' сад не могу... све она чује.
(Окреће се, ѡражи ѡгледом Јерину)

ТОМА: Све ти се збркало, шта се дешава, кога се то толико бојиш?

ЈЕФРЕМ: Нисам ја тај за кога ме сматрате, ја сам био уз вас да бих злато нашао. Ноћу се будим и сањам то проклето злато. Хтео сам да га ви ископате, јер свако ко га нађе остаје без руке. Али сад то више није важно. Бежимо одавде док није доцкан.

ТОМА: Ти Јефреме стварно ниси при чистој свести, чуо сам ја ту причу о теби, али нисам до сад веровао.

ЈЕФРЕМ: Јесте, мислио сам, копаћете ту због те ваше реконструкције и злато ће изронити и ја ћу бити одмах ту уз вас и онда хоп и све ће бити још добро и ову руку ћу купити нову, па нек је и вештачка. Кажу, тамо у Америци све може да се направи. И деца школе да уче високе, да постану господа и све да се ово заборави као ружан сан, а и њој би овај пут умако.

Сѡѡји изнад њих на камену. Вейѡр јој носи вео, она држи ѡлеѡену корѡу са биљем. Јефрем је не види и не чује док ѡвори. Полађано ѡочиње да дува све јачи вейѡр.

ЈЕФРЕМ: (Осеѡивши вейѡр)
Почиње ветар. Увек кад је ветар... она је ту! Она је зла!
Нисам ни ја бољи. Она је иста као и ја. Хоће благо, Деспо-

тово благо, благо њеног мужа, злато српске деспотовине, она се за злато и удала, за злато и драги камен. Византијка је то. Од њега не може да се одвоји толике векове.

ТОМА: Нема овде никога сем нас двојице

ЈЕФРЕМ: Ја знам да је она ту, осећам то, ово је њена корпа она вас затрављује, омађијава. Не слушајте је. Она је опасна, завешће вас, не воли она вас, ни нас. У тврђаву је њен брат Тома Кантакузин гробове наших предака уграђивао, кад је камена недостајало, кости незакопане остављао, проклето је то, све је овде проклето.

ЈЕРИНА: Овај народ као да не верује у живе, у живот. Док сам била владарка уважавало ме пола света. Где год сам крочила, свуда је испред мене ишло руку под руку и поштовање за мене и моју породицу, чувених Канатакузина, византијских великаша и владалаца, на свим дворовима, у свим градовима, али овде ништа, као глува кучка. Где год поглед да скренем пратиле су ме њихове очи. А у њима: и страх и презир истовремено. За њих сам била и остала странкиња, опасна превејана странкиња. Ништа није вредело, ни што смо једне вере, ни што синове и кћери наследнике престола српскога, моме драгом мужу и српскоме роду изродих, у муци и боловима се древним пет пута окупах. Ништа то њима није, ни бог једини, они само своје претке негују и за њих као да других нема.

ЈЕФРЕМ: За њу су наши преци били само обична гомила костију, а ми живи тек опасна простачка руља, која не вреди ни колико ово црно испод нокта.

ЈЕРИНА: Страшан народ. Никад га нисам упознала, па ни те моје синове. Увек сам мислила да више личе на мене него на Ђурђа и тако је и бивало. У свему су ме пратили и увек од мене подршку имали, али у несрећи и тузи страни су ми бивали. Силан бес, јарост и нестрпљење куљали су и у тим тренуцима се незауостављиво преливали преко њихових однегованих аристократских манира. Будили су се тада у њима њихови преци, мени непознати, страшни и дивљи и у тим су ме моментима гледали очима оног простог народа, оне светине којом сам била окружена за све време градње зидина и чије сам непријатељске погледе на себи носила, у постељу с њиховим очима, у затиљак закуцаним, легала.

- ЈЕФРЕМ: И Ђурђа је она залудела, он је, знате, старији много био од ње; млада, миришљава, превејана. Децу му рађала у залог за своју амбицију, похотна, похлепна.
- ЈЕРИНА: Ти су ме погледи вриском будили, а мој дивни муж, мој одважни Ђурађ, у зноју окупано лице и тело моје миловањем нежним смиривао је. Нису то биле очи мојих синова, оних какве сам их ја знала, већ неке непознате страшне правичне стреле из њих су тад падале и ледиле ми крв у жилама.
- ЈЕФРЕМ: Томо, не слушајте, ја знам сад кад је ветар и тај мирис што подсећа на босиљак, то је она. Она није никад нас волела, и писмо је она украдала, њима дотурила.
- ЈЕРИНА: Ето сад и ти знаш, знаш, схватио си, све си схватио. Јер и ти си се препознао, своју кривицу у смрти своје кћери и жене као и ја, кад оног дана пред мене иступише моји синови Гргур и Стефан са очним дуљама, које су уместо погледа имале зјапеће рупе.
- ЈЕФРЕМ: Она је крива за ослепљење својих синова, она и њена болесна похлепа.
- ЈЕРИНА: У том тренутку тај исти бели лед, као некад млеко којим сам их дојила, из мојих груди тихо попут најфинијих грашака зноја кренуо је незаустављиво и неповратно да мили уз моје вратне жиле стремећи ка гркљану, ка вилицама мојим, заувек укоченим, ка очима, заувек испражњеним и наниже. Лед се ширио свом мојом утробом, оном којом сам их на свет изнела. Бели лед, бео и хладан као смрт.
- ЈЕФРЕМ: Хладна као камен је била!
- ЈЕРИНА: Бели мермерни кип, то сам постала тога трена. Никада више нису ми ноћи доносиле кошмаре, никада више погледи нису, попут копаља, пробадали моје дамаре.
- ЈЕФРЕМ: Не слушајте је, она је своју децу за власт продала, за тврђаву, за злато, злато Немањића и Лазаревића и Бранковића.
- ЈЕРИНА: Заувек проклета и осуђена да живим без тих продорних очију мојих синова, без тих исконских знамења, којих сам се пре тога плашила и у сну од њих уклањала.
- ЈЕФРЕМ: Драги камен уместо очију синова, то је она бирала.

- ЈЕРИНА: Почела сам да их тражим на лицима малих дечака што су се смуцали, ту, у великом граду подно дворских зидина, у младим мајкама дојиљама, у радницима копачима, уз пут по друмовима и њивама, али погледи су се од мене одбијали, кроз мене пролазили као да сам дух, као да ме нема.
- ЈЕФРЕМ: Свуд куд је крочила, војницима страним плаћеницима је била окружена. Браћу, сиротињу, избеглице солунске, у свилу, сребром и бисерјем, везену обукла, куће, имања им покуповала, руднике злата поклонила.
- ЈЕРИНА: Главе су окретали, смежурани старци преда мном, у куће улазили и децу одводили кад наиђем, и као да су сви знали оно што сам знала и ја. Да сам им ја вид, својим страхом од погледа, одузела. Ја, мојим синовима, које сам обожавала, као да сам ја својим тајним жељама, султанову безмилосну руку навела да очињи вид мојим синовима, мојим јунацима, уклони са лица.
- ЈЕФРЕМ: И њен је брат, Тома Кантакузин, заједно са Гргуром и Стефаном, затворен био, ал' он се извукао, њега нису ослепели, подмитио их, благом српске деспотовине. Превејаност њихова свукуд је била позната и чувена. Ал, зна народ, народ памти и клетву шаље кроз векове, никад не заборавља!
- ЈЕРИНА: Скретала сам поглед у страну и уши су моје само чуле, где год да крочим, реч *ѝроклеѝа, ѝроклеѝа*. Моје срце куцало је ритмом тих речи, одвратних, неразумљивих, које су у себи носиле сву исконску снагу ваших немилосрдних, неумољивих предака *ѝроклеѝа, ѝроклеѝа, заауууввеек ѝроклеѝа*.
- ЈЕФРЕМ: Тврда срца, ето таква је била! На самом дну срца трговачки кантар је крила. Ђурађ је мушко био, а патио, а она ништа, ни сузу једну не пусти.
- ЈЕРИНА: Никада више утехе ни спокоја ни у мом дому ни у моме срцу. Ђурађ је плакао, да, он је јецао, он се тресао, косе чупао у немоћи и јаду пред тим пакленим призором, наших слепих синова Гргура и Стефана, а ја, ја сам заувек остала слеђена и све је даље у мом животу био само оштар неподношљив бол тих хладних леденица од којих је моје тело тада и заувек запоседнуто.
И овај страшни неразумљиви народ као да је то знао. Као да је знао да је моја кривица та, која их је одвела султану на поклоњење и вратила их назад као залогу и искупљење за моје ноћне море и страх од погледа. Узалуд је Ђурађ говорио да то није и не може бити, узалуд су ме тешили моји

ослепљени синови, узалуд је био још једини преостали очињи вид у мог најмлађег сина Лазара. У њему као да је остала да тиња осуда, која је и поред свих речи утехе одзвањала кроз опустеле одаје мог срца. Тог срца које нисам чула, јер да јесам, зар бих жртвовала срећу своје деце и њихове животе.

ЈЕФРЕМ: Зар је то мајка? Зар је то могла једна мајка?

ЈЕРИНА: Зар би то материнско срце, да сам га слушала, дозволило иједној жени, да мења вид очињи свог порода за спас стране земље и неких сирових сељака у њој, који је никад нису прихватили. Проклето господско великашко васпитање и понос. И тек тада, када их више није било, спознала сам њихове погледе и њихову страст за постојањем и чувањем у срцу њихових предака, али помирења више није могло бити између мене и мојих поданика. Јер какав би то бољитак могао бити за иједан народ ако из срца није дошао.

ТОМА: Али, шта ти сад у ствари хоћеш од мене, од себе, од ове гњецаве садашњости са којом немаш ништа, ако уопште ти сад овде постојиш и ниси неко привиђење и још један од мојих многих унутрашњих понора? Шта очекујеш од наших двају распрслих срдаца? Покајање? Помирење? Са ким, кад овде више нема никога!

ЈЕФРЕМ: Ту сам господине, ту сам ја, Томо, пипните ме, додирните. Ја сам стваран, она не постоји. Ви и ја ћемо да се изборимо, ако треба до краја.

ТОМА: *(Обраћа се Јерини)*

Овај је народ све заборавио, чак и самог себе. Нема ничега за шта би смо ми могли овде да се изборимо. За празне зидине, уништене експлозијом, за мртве, овде незаконпане, од партизанске диверзије настрадале и за давно затрављене претке што су од Турака, последњу капију српског царства бранећи, изгинули. Шта ћемо ми више њима, кад је и тада све било узалуд. И тада и сада, јер нема више нас, ми не постојимо, не само ти, него ни ја, ни овај народ, сви смо још само сени распуклих срца, израњављене и обесмишљене.

ЈЕФРЕМ: Како заборавио, па ја се свега сећам, само се експлозије још и сећам.

ЈЕРИНА: А што си онда још ту и причаш са мном, јер ако ти то још није јасно, ја нисам твоја фикција, ја постојим.

- ТОМА: А, можда ме ти само држиш овде у својим канцама због неких својих интереса. Како да ти верујем кад то до сад многи нису и зашто?
- ЈЕФРЕМ: *(Мисли да се њему обраћа)*
Како зашто? Па зар не знате? Нема никога у овом граду коме није тог кобног 5 јуна 1941. неко његов настрадао. Кости леже свуда околу нас, а ми их не видимо и ишту, вапе незакопане, неосвећене! Сестра ми ту лежи, отац, брат, никад пронађени, никад сахрањени. Па ја никога одонда више и немам, ни куће, ни кућишта, деца моја су сирочад, само кафану и ракију, утеху моју једину.
- ТОМА: Не, децу! Не дирајте у децу, не трућајте којешта, ако за Бога знате још!
- ЈЕФРЕМ: Ког, јел' оног што нам је све одузео, што нас и сад кажњава? Сећам се као сад. Проклето леп летњи дан, ведро небо без иједног облачка, подне прошло, четвртак, пазарни дан, град препун сељака, ђаци дошли да приме сведочанства, на обали Дунава тик уз саму тврђаву мноштво купача. На станици воз препун народа, крчат. А онда бам, дим одсвукуд и експлозија за експлозијом. И тако сатима. Подивљао Дунав, гута бродове, вир за виром и у њему све нестаје. Сем црквеног торња са заустављеним сатом на 14 и 14, у граду све срушено, ниједна кућа није цела остала, десетинама километара унаоколо шири се само јара и мирис који нас је заувек отровао, мирис спрженог меса, удови откинута висе по сломљеном дрвећу... тргови затрпани остацима људских лешева. Никад јавно оплакани. Није се смело. Страх, Томо, све нас је притисо страх, ево ја, ја се и сад ужасно бојим.
(Поново јурца њо њврђави као суманућ, љледа њреко зидина)
- ЈЕРИНА: *(Полако несћјаје љоворећи све љише)*
Кривица из које настајемо, тај мукли осећај греха, он нас тера да чинимо, да испунимо сврху постојања. Не предајте се, јер нема два света, то су измислили за лаковерне, има само постојање или смрт. Ти си тај који бира! Предајом си изгубљен и за своје најдраже. У смрти је хладно и заувек нема никога.
- ЈЕФРЕМ: *(Доћрчава до Томе)*
Све је сад узалуд, они долазе. Ено их већ на дунавском насипу. За све је сад касно. Благо је од сад њихово, заувек њихово.

ДРУГИ ДЕО
Прва сцена

Још двадесетак година касније (Осамдесетне године двадесетог века). Скоро пошћуно обновљена тврђава, (Тек по нека гомилица камења) на њој позорница, и сценолисте за јублику, проба позорнице представе је у току. Сунце ујекло, сви се зноје и нервозни су. На сцени је (млада) глумица у шамно љубичастој (Пурпурној, владарској) хаљини са велом преко главе и бедара и режисер Петар, 50 – тих година, у светлом младалачком оделу од лана и карираној кошуљи, просед, неуредне косе, забрађен и са наочарима за сунце. У јублици неколико највишељних шетача, који су се по случајно зашекли. Међу њима Тома, остарео али још увек кружан, наочичи сцарца, нешремице праћи дешавање на сцени.

- ПЕТАР: Доста, доста! Прекините! Шта то радите, како то глумите, као да сте од камена! Није она кип. Ево дођите, то је место где је стајао кип Хестије.
(Хватила је за руку и одвлачи је мало даље и показује)
Њега су вековима каменом гађали мислећи да представља Проклету Јерину, али ви не играте кип, већ жену од крви и меса, владарку, поносну византинку, али жену. Ви морате то да одглумите, морате да пронађете и оно дубоко лично у њој, оно што представља само њу, не владарку, већ жену, мајку ослепљених синова, трагичан лик.
- ГЛУМИЦА: Шта да одглумим, владарку или жену или мајку? Ништа ја не разумем.
- ПЕТАР: Према томе ајмо сад, опет! Поновите. Није добро било, ништа није добро. Не треба вам сад тај текст. Баците то.
(Узима текст из руку, бесно га баца на под)
Играјте из себе. Очи... очи, дајте да видимо тај поглед. Из погледа хоћу да видим све, баш све. Можете ви то.
- ГЛУМИЦА: Треба ми пауза.
(Уморна седа на сценолисту из ледалишћа, до сцарца, Томе)
Ето ја ништа не разумем: као она је била добра, или није, каква је уопште била!? Ја ово више не могу да издржим! Како да глумим само очима!
- ТОМА: Па била је ... је л' мислите на Ирину Кантакузину, српску Деспотицу или на Јерину, Проклету Јерину?
- ГЛУМИЦА: Молим, шта сте то рекли? Зар то није једна иста особа?
- ТОМА: Зар ви то нисте досад приметили?

- ГЛУМИЦА: *(Склања се од Томе)*
Шта то сад овај рече? Боже, колико је овде чудака!
- ПЕТАР: Ајмо малена, ајмо још једанпут, премијера само што није, можете ви то. Свако је од нас увек у том распону дубоко личног и оног што треба да буде, што жели да буде, што је императив стварности, и ми смо располођени. Ми смо сви само могућности, неостварене могућности и вапимо за тим да се остваримо, да нешто учинимо, постигнемо за живота, је л' тако, али кад се то деси наше је срце преварено, изманипулисано и све тада постаје бесмислено. Ето тако треба...
- МИЛЕНА: Сад и срце... је л' треба сад и срце да одглумим?
- ПЕТАР: Ви, ето, хоћете да будете глумица, врхунска глумица, а не можете да будете истовремено и глумица и ви. Ето тако треба да играте, као да сте ви и нисте ви. Морате да препознате ту подвојеност у себи, да је осетите и тек тада наступа трагичан моменат. Он није у речима, никад у речима. Кад то досегнете, речи више нису битне. То ваше јавно и лично, мора да иде паралелно, морате тога да се држите.
(За себе)
Како не разуме, полудећу, упљувао сам се објашњавајући. Где нађоше ову малу! ... Ево гледајте ме, у очи, право у очи.
(Скида тамне наочаре, хваћа је за браду и фиксира погледом, она склања поглед и одмиче се)
- ТОМА: Немојте више да је мучите, не разуме она то, она је млада, није то вредно, нисам ја то хтео опет да се деси, та располођеност.
- ПЕТАР: Ко сте ви и шта се мешате, ко вас је уопште шта питао! А и ви млада дамо, ако не умете, наћи ћемо другу глумицу, није то никакав проблем.
- ГЛУМИЦА: Петре, немојте да се љутите, ево могу ја то.
- ТОМА: Петар, баш Петар – па то и јеси ти. Преживео!
(Гледа за немирнице у очи, Петар, скреће поглед)
Па да, такви као ти увек преживе.
(Милени)
Не слушајте га. Он ће вас уништити.
(Петру)
Ви све уништавате. И моју породицу! И мој сте комад уништили, исекли, намерно преправили, избацили све делове о експлозији. Та ужасна истина једном мора да изађе на

светло дана! Ту су наши најрођенији. То је свето. Проклети да сте и ви и ваши налогодавци!
(Позли му)

ГЛУМИЦА: Воде, дајте воде, зовите доктора!
(Пришрчава Томи)

ТОМА: Добро је дете, добро је, само мало ваздуха, плућа хоће да ми се распукну.

ПЕТАР: (Обраћа се Томи, лажно љубазно, избегава његов поглед, прави се да га није препознао)
Ето, ви ћете сад бити боље, још мало шећера, ево стиже... јеботе, умреће, овде,.. само ми то још фали.
(За себе)
Изгледа да је баш он тај анонимни аутор. Знао сам то од почетка, осећао сам! Никада није био неки писац. Све су ми ово они сместили! Политички комад, да ме упропасте, да ми каријеру униште. Мислили су да ћу да прогутам врућ кром-пир, да наседнем, да заузмем став.
(У бесу шреска сценолицима, баца их са сцене)

ГЛУМИЦА: Петре, немојте се нервирати. Ја бих хтела, ја у ствари морам да постанем велика глумица. Даћу све од себе и целу себе ако треба.

ТОМА: (Устаје, њење се на бину, покушава да прекине пробу)
Не дозвољавам да се ово даље игра. То је срамота. Ово више није мој текст.

ПЕТАР: Малена, где сте забога, дођите овамо, настављамо.
(Обраћа се декоративцима иза сцене)
Је л' долази хитна помоћ, где су до сад!? Треба да се ради.

Искрсава Јефрем, у просјачкој одори, њрљав, луд, њијан и сумњичаво гледа у Тому и Милену, (Обучену у њурњурну одору десњоњице), за коју мисли да је Јерина. Глумица покушава да смири Тому и њомаже му да седне њри-носећи сценолицу, док се он сњарачки њврдоглаво оњцре.

ЈЕФРЕМ: Они се познају, они су заједно.
(Пева њоцуњкује радосно и сумануњо, сав у њрњама, њрљав, њијан, луд)
Јерина, проклета Јерина, благо тражи, свима прети, свима подилази, Јерина проклета Јерина, наша судбина.
(Прилази Томи)
Она хоће благо, не дајте јој... није њено.

- ТОМА: *(Окреће се Јефрему, шајуће му, да дру̀ги не чују)*
Мислио сам ја још онда, ако нађеш благо, то велико благо, не бих ти сметао. Некад сам тако мислио, а и сад ето мислим исто. Ти си спасао, тврђаву, једино ти.
- ЈЕФРЕМ: Није њено, је л' тако да није њено!?
- ТОМА: Твоје је Јефреме, ако га икад нађеш. Твоје је, само је твоје и ничије више. Немој се никад предати.
(Мисли на Јерину, њоказује на ѓлумицу)
Проклету Јерину је народ измислио и ја сам је измислио... због слабости, личне слабости. Твоје је... благо је само твоје.
- ЈЕФРЕМ: *(Игра од среће, руга се глумици мислећи да је Јерина, скупља камење, са оближње гомиле, мислећи да је то благо, у просјачку, сељачки ткану, шарену торбу обешену преко рамена, исту ону, као у првој сцени)*
Благо, благо, моје је сво благо.
(Гледа у ѓлумицу, ру̀га јој се, њоказује лакајц̃, скаче око ње)
Ја босиљак садим, мени пелин ниче, ... благо, благо, моје је сво благо.

Односе Тому, чује се звук амбуланџно̀г возила, ѓлумица седи исцрпљено на клуџи и зури у ѓразно.

Друга сцена
Премијера

Глумица на сцени укочено̄, изра̄ично̄ по̄гледа, у њур̄урној хаљини као из бајке, византијске провинцијe, глуми заврину сцену, ништа не изговара, клања се театрално, као Милена на почетку драме.

Айлауз, френџичан, оивара се шампањац, сви излазе на сцену да прославе усешну премијеру, Петар, режисер (Сада са проседом уредно очешланом и покресаном брадом, у кошуљи и тамном свечаном сакоу и белим шалом око врата, у годинама је, али је још изузетно активан у исказивању наклоности ка женском полу), клања се театрално и славобитно.

ФУНКЦИОНЕР ИЗ ПРЕСТОНИЦЕ

(Некадашњи Иследник):

Посебно ми је драго што овом представом најављујемо завршетак радова на реконструкцији тврђаве и ново време у ком ће је будуће генерације користити, на једини прави начин, у уметничке сврхе. Жао ми је што најзаслужнији човек, наравно, ако изузмемо моју маленкост (Надмено и самозадовољно) сјајан архитекта и уједно писац овог комада више није међу нама.

Айлауз из позадине.

ГЛУМИЦА: Је ли ваљало?
(Прибија се заљубљено уз режисера, види се да су од скора у вези)

Све време сам очекивала да ће онај лудак Јефрем, као и толико пута до сад, однекуд искрснути и покварити премијеру и читав догађај.

ПЕТАР: Ти си потпуно обузета њим.

ГЛУМИЦА: Плашим га се. Увек искрсне незнано одакле. А знам да није било њега и оног архитекта, никад ништа од ове тврђаве не би било, па ни од ове представе у њој, ал ипак...

ПЕТАР: Ето видиш док се жртва не “узида” ниједна се грађевина не може одржати.
(Погледа у њу и види да се згранула, ња додаје)
Ма шалим се.

МИЛЕНА: А за оног архитекту и његову борбу да се тврђава обнови никад нико није ни чуо, као да га је појела магла.

ПЕТАР: Сад је дошло ново другачије доба, лепо каже наш пријатељ.
(Показује на некадашњег иследника)

- МИЛЕНА: *(Гледа у бившег иследника с нејоверењем и шајкуће Петру)*
А и он: бивши скојевац, петљао је нешто и око те експлозије још као клинац, причају по граду, а данас као слави.
- ПЕТАР: Лажу злобници, зар не видиш колико он подржава и уметност и нас уметнике. Да није њега ко зна шта би било и од радова на реконструкцији
- МИЛЕНА: Није то његова заслуга, то знају и мала деца у Смедереву: поправљају је овом брзином због Ђердапа и поплава. Много ти њега нешто браниш. Није он никаква цвећка, знаш ти то одлично: Јефрема је кажу мучио и тукао, док овај јадник није потпуно полудео.
- ПЕТАР: Ето и сама видиш, није Јефрем зао, он је само, да тако кажем, мало изгубљен.
- МИЛЕНА: Али ипак не могу да поднесем тај Јефремов поглед, свуда ме прати, ноћу га сањам, прогања ме. Будим се слеђена. Хладноћа, нека страшна студен избија и из ових зидина. Једва сам чекала да све ово прође. И зар није чудно и то писмо што кажу да се ипак волшебно појавило где треба, тамо у престоници и спасило обојицу. Као да је нека виша сила све време у ово умешана.
- ПЕТАР: Није Јефрем одувек био такав. Кажу да је полудео, јер је био опседнут благом, које је остало закопано у тврђави и да га је тражио, кришом, годинама.
- Прилази им иследник, садашњи функционер и укључује се у разговор.*
- ИСЛЕДНИК: Плашио се казне која стиже лопове. Плашио се Јерине. Ја сам још одавно слушао причу о томе како му је Јерина откинула руку. Причао је то увек кад се напије у кафани. Знате, он је много пио.
- ГЛУМИЦА: Али зар није истина да му је камена громада пригњечила руку док је спасавао преживеле у експлозији. Кажу да је била сва смрскана и да су је морали одсећи.
- ИСЛЕДНИК: *(Пречује, као и Петар, који је бесно погледа)*
... Није он био увек овако луд. Тек кад га је жена оставила, узела сав новац, којег је изгледа било подоста, побегла са другим у Америку и одвела децу, полудео је сасвим.
- ПЕТАР: *(Заинтересовано, врло заинтересовано)*
Чудно, откуд Јефрему новац. Можда је он ипак пронашао благо у тврђави, можда Ђурђево, можда... ко зна? Можда он некад и није био толико луд.
(Склања се од Милене, прилази иследнику и досића му

шампањац улажујући се, види се да му Милена само смеџа)
Али сад кад је наш стари познаник коначно у престоници и ми ћемо са њим, зар не?

ИСЛЕДНИК: Али молим те без ове мале, превише забада свој нос свуда. Где ли само налазиш све те балавице?

ПЕТАР: Договорено.
(Позива руком, изражећи још по једну чашу шампањаца да наздраве)

МИЛЕНА: *(Мислећи да је зове, доноси чаше, прибија се заљубљено уз Пејра, њих двојица наздрављају не примећујући је)*
Шта је договорено, наш одлазак? Ево ме Петре, долазим, само ме позови. Поћи ћу за тобом било где.

ПЕТАР: *(Склања се од ње, прича иследнику, тихо улизички)*
Ако може позориште, само, сад би могло и нешто, да тако кажем, комплексније од режије, то сам превазишао. Можда бих био кориснији “нашој ствари”, тамо у престоници, рецимо, као ... управник позоришта. А и заслужио сам то зар не ... ?

ИСЛЕДНИК: Може и нешто друго. Добро, добро, знам, мора баш позориште. Чудан си ти човек Петре, баш чудан.

Одједном почиње да џуца и прасак се чује на све стране, настаје шајац, сви су улашени осим иследника, који се зрохотом смеје, а онда и остали схватају да је у џишању ваљромет. Док израје славље, на зиду уз бљесак ваљрометџа, као силуетџа, Јерина наставља свој џлес из првог дела. Нико је не види од њих. Јефрем искрсава изненада још прљавији и луђи, кроз зарастао у браду, космџици него у претходној сцени, више се никога не боји.

ЈЕФРЕМ: Ево га! Нашао сам га! Најзад сам га нашао! Наше благо сам нашао!
(Погледа џркосно у Милену смаџрајући је Јерином, одђурне је сад без страха и просџа га испред ње, иследника и редом испред осталих)
Ево вам га. Има га још тамо доле, колико хоћете, колико год хоћете, у изобилу. Поклањам вам га. Ваше је.

Изручује из џлаинене џорбе, (Исте оне у коју је у првој сцени слађао бладо, а у претходној сцени прџао камење), косџи, џудске косџи и прсџен, Јеринин прсџен, који узледа џлумица, хиџро џа џраби и сџавља на прсџи, сва оџчињена њиме. Остали заџечени, немо зуре у џомилу косџију. Нађло почиње да дува јак веџар.

КРАЈ